

SJEĆANJE NA ČEDA ŽICA

Vilko Fiuman

Danas, poslije gotovo trideset godina, teško je govoriti o Čedi. U prvom redu zato što su sjećanja već izbljedjela, a osim toga, kaže se da za čovjeka govore njegova djela, a Čedo nije ni imao prilike da se u punoj mjeri ispolji jer je poginuo upravo u vrijeme kada se pred njim tek otvarao put na kojem bi on — da je poživio — ostavio mnogo vidniji trag. Ovako, ostaje nam da se podsjetimo onih dana kada se Čedo, zajedno s ostalim naprednim đacima krčke gimnazije, tek počeo formirati kao čovjek i revolucionar, odnosno ova sjećanja odnose se na taj period, jer od početka rata pa do njegove smrti nismo više bili zajedno.

Danas ne bih više mogao sasvim precizno utvrditi kada je zapravo došlo do oformljenja naših životnih nazora, ideja i opredjeljenja — ukoliko u tome uopće ima nekih oštrih granica — ali u sjećanju mi se nekako najviše javljaju dani španjolskog građanskog rata. Bio je to za nas u to vrijeme, kada smo kao maldi ljudi bili skloni nekom revolucionarnom romantizmu, pa je taj povijesni događaj potpuno ispunio našu maštu, a u sentimentalnom pogledu bio odlučan za naše opredjeljenje u sukobu rastućih reakcionarnih snaga sa naprednim snagama, u prvom redu s radničkom klasom i njenom avangardom. Internacionalne brigade u Španiji bile su za nas gotovo religiozan pojam, primjer internacionalne solidarnosti najboljih komunista-revolucionara i primjer spremnosti na žrtve za ideje komunizma. Mi smo u to vrijeme, naravno, bili sve prije nego odrasli, ali možda su baš tim više španjolski događaji ostavili neizbrisiv trag... Pjevala se u to vrijeme vrlo popularna pjesma »Oj Madrid...«, a to nije bilo samo puko pjevanje nego više izraz simpatija za španjolske republikance i još šire, za ideje komunizma.

Moram, međutim, spomenuti da nismo uvijek ostali samo na simboli, jer je Čedo u jednoj prilici organizirao prikupljanje novčane pomoći za španjolske dobrovoljce, a to je već bila jedna konkretna akcija. Naime, prilikom održavanja maturantske zabave mog razreda (Čedo je već u to vrijeme bio student), Čedo je organizirao grupu

đaka (imena im, na žalost ne znam) sa zadatkom da od prikupljenih dobrovoljnih priloga posjetilaca zabave» odvoje dio koji će se dati kao pomoć za španjolske dobrovoljce, što je i bilo sprovedeno. Danas to, možda, izgleda mala akcija, ali za to je tada trebalo imati hrabrosti, jer se za tako nešto u najmanju ruku moglo izletjeti iz gimnazije. Čedo je tim više imao hrabrosti za to, jer je bio organizator akcije, a uz to je znao da ga policija ima u vidu kao inicijatora komunističke propagande na krčkoj gimnaziji, što je predstavljalo u ono vrijeme jedan od najtežih političkih delikata; Čedo je to smatrao velikim komplimentom za sebe!

Svemu ovome prethodilo je svakako i nešto drugo, što je teško danas definirati. Naime, Krk je u to vrijeme bio sredina u kojoj se život odvijao na površini prilično mirno, bez nekih većih društvenih konflikata. Radničke klase, pogotovo proletarijata u klasičnom smislu gotovo i nije bilo, pa su se društvene suprotnosti pojavljivale više kao odjek sukoba u »vanjskom svijetu« nego kao suprotnosti te sredine kojom smo bili neposredno okruženi. Iz takve sredine, a pogotovo iz sredine gimnazijalaca — koji su u neku ruku predstavljali povlašteni sloj s obzirom na to da im je bilo omogućeno školovanje — mogao se sasvim lijepo iščahuriti jedan dobro odgojeni i revnostni činovnik, ali nikako revolucionar... Međutim, ipak je nešto iz »vanjskog svijeta« dopiralo i do nas, što je govorilo da u ovom našem svijetu ne postoji baš takav sklad kako bi to na prvi pogled moglo izgledati, nego da ima i te kakvih suprotnosti, da ima izrabljivača i izrabljivanih i mnogo čega drugog, što mora netko riješiti, i to ne bilo tko, nego upravo komunisti. A sve je to dolazilo do nas u prvom redu kroz literaturu, i to ne kroz onu propisanu, školsku, nego kroz zabranjenu, koju smo mi »gutali« više nego školsku. Najprije je to bio Gorki i drugi sovjetski pisci, a kasnije i stručna marksistička literatura.

I uvijek se nekako događalo da sam svu tu zabranjenu literaturu dobivao od Čede. Nije to, međutim, bilo nimalo slučajno, a pogotovo ne od 1940. godine, kada je Čedo već bio organizirani skojevac i kada je to izvršavao kao partijski zadatak.

Čedo je u prvom redu sam mnogo polagao na to da najprije sam sebe izgradi. Smatrao je, naime, da se čovjek, a pogotovo, ako se još smatra intelektualcem, može opredijeliti za neku stvar tek ako je dobro upozna, a isto je tako smatrao da će u nastupajućim događajima i u budućem društvu biti potrebni dobro obrazovani revolucionari. Tome treba dodati da je u ono vrijeme među đacima krčke gimnazije općenito prevladavalo slično shvaćanje, naime, da jedan đak gimnazije, a pogotovo viših razreda, treba biti što svestranije obrazovan. To je značilo ne samo da bude dobar đak u školi, nego da se interesira i za sve druge oblasti i vanškolskog programa, što se ispoljavalo u poznavanju širih društvenih tema, u bogatstvu rječnika, u pismenosti.

Danas ne bih mogao odgovoriti zašto je to tako bilo, čija je to zasluga što je među đacima vladao takav duh, tek mogu konstatirati

da je tako bilo kroz niz generacija i da svi mi za to dugujemo ponešto krčkoj gimnaziji.

A Čedo je u tome bio ispred svih nas — odličan đak u školi, a van škole, u slobodnim diskusijama pokazivao je najsvestranije poznavanje aktualnih društvenih tema pa je među đacima uživao nesumnjiv ugled.

S druge strane, spomenuo sam da je to za Čeda bio i partijski zadatak. Naime, nekako tijekom 1940. godine Čedo je od strane partijske organizacije bio zadužen za rad sa gimnazijalcima, održavajući vezu s Rikom Milerom. Taj rad sastojao se u to vrijeme u proradi marksističke literature, a Čedo se brinuo za nabavku literature i za proučavanje te literature po manjim grupama, odnosno po sistemu pojedinačnog čitanja i zajedničkih diskusija. Takvu jednu grupu sačinjavili su Rade Kraljić, Đuro Milevčić i ja, a Čedo je neosporno bio jezgro te grupe. Bio je to ne samo zbog formalnog zaduženja, nego i po tome što je bio najizgrađeniji, a po svom temperamentu bio je vrlo dinamičan, aktivan i bobren, što je sve unosio u svoj rad. Uostalom, on je već u to vrijeme bio student, odlazio je u Zagreb gdje je stekao nova poznanstva, povezao se sa nekim drugovima u Zagrebu, dok smo mi još uvijek bili gimnazijalci, pa je Čedo već i po tome bio nekako uvijek na izvoru informacija, znao je da stvori atmosferu oko sebe, a to je upravo bilo ono što je najviše trebalo u onoj pomalo učmaloj sredini.

Mislim da zaslužuje pažnju još jedan detalj, uz neke prethodne napomene o ondašnjim prilikama. Da li samo zbog nove ličnosti direktora gimnazije, koji je došao na gimnaziju nekako posljednju godinu — ili nešto više — pred rat, ili kao odraz širih političkih događaja u zemlji, na krčkoj gimnaziji neposredno pred početak rata mi smo počeli osjećati uticaj klerikalnih krugova, što je novi direktor blagonaklono dozvoljavao. »Siva eminencija« na gimnaziji postao je pop Defar, nastavnik vjeronauka. Ne samo što je on satove vjeronauka pretvorio više u političke satove nego što nas je poučavao o bogu, na kojima smo imali prilike slušati njegove antikomunističke tirade, nego se i inače u pojedinim mjerama uprave gimnazije počeo osjećati utjecaj koji je dolazio izvan škole.

U takvim prilikama, negdje u jesen 1940. godine, održavala se maturantska zabava mog razreda. Ja sam tada od razrednika dobio zadatak da na toj zabavi u ime maturanata održim proslov i, naravno, da ga prethodno sastavim. Međutim, proslov je sastavio Čedo, uz naknadnu zajedničku »redakciju« kako ipak iz toga ne bi suviše jasno »provirivao« Čedo! Poseban razlog za to bio je u tome što smo došli na ideju da kroz taj proslov izrazimo naš protest prema nekim mjerama direktora gimnazije, a koje su očigledno bile donijete pod utjecajem klerikalnih krugova. Ja se više ne sjećam ni sadržaja, ni drugih detalja, ali znam da je taj proslov bio prožet — naravno u granicama koliko je to bilo moguće — protestom nas đaka protiv uplitanja klerikalnih krugova u pitanja gimnazije, pa je to na neki

način bio i prvi pokušaj javnog nastupa sa nekim našim idejama. A inicijator je i u tome bio Čedo.

Eto takva je bila, otprilike, atmosfera u krčkoj gimnaziji neposredno pred rat i mi u toj sredini, a posebno Čedo, za kojeg se s pravom može reći da je dao pečat jednoj generaciji.

A onda su došli i aprilski dani 1941. godine. Počeo je rat. Sjećam se da je jednog dana bila proglašena mobilizacija, da su pozvani u vojsku rezervisti. Sjećam se i toga da smo se Čedo, ja i mnogi drugi đaci koji su se tada zatekli u Krku, bili okupili pred zgradom žandarmerije gdje je — koliko se sjećam — bio neki magazin vojne opreme, i tražili da se i nama dade oružje i vojna oprema, ali smo bili odbijeni jer smo za vojsku bili još premladi. A poslije nekoliko dana došla je talijanska vojska, Krk je okupiran, a mi smo se rastali. Ja, kao i većina ostalih đaka, napustio sam Krk, pa sam s Čedom održavao neko vrijeme samo pismenu vezu, a onda se i ta veza u ratnom vrtlogu — negdje početkom 1943. godine — izgubila.

Možda bi se moglo u sjećanju pronaći još sličnih detalja, ali suviše je već vremena prošlo od tih dana pa je to vrlo teško. Ipak, mislim da i ovo nekoliko podataka koje sam izvukao iz svog sjećanja mogu poslužiti kao kockice mozaika koji bi predstavljao lik Čede. Bio je to, da nekako sažmem u nekoliko riječi, vrlo inteligentan, napredan i borben omladinac koji je u sebi ujedinjavao sve one pozitivne kvalitete koje su svojstvene izuzetnim ličnostima među revolucioarnim borcima. I kada sam doznao za njegovu smrt, za mene je to bilo manje iznenađenje a više potvrda da je Čedo ostao do kraja dosljedan sebi, na putu koji je započeo u klupama krčke gimnazije, i nastavio dalje u danima kada se vodila bitka za novo, pravednije društvo.

**Spomenica
gimnazije »Čedo Žic«
u K r k u
1921 - 1971**

**K R K
1971**

KRČKI ZBORNIK

POVIJESNOG DRUŠTVA OTOKA KRKA
PODRUŽNICE POVIJESNOG DRUŠTVA HRVATSKE

SVEZAK 3

Urednički odbor:

dr BRANKO FUČIĆ

PETAR STRČIĆ (glavni urednik)

RIKARD ŽIĆ

RUDOLF ŽIĆ

Urednik ovog sveska:

FRANJO MATEJČIĆ

Slika na koricama:

ANTON DEPOPE (Motiv grba grada Krka)